

La intervenció psicopedagògica en l'etapa d'Educació Infantil

Montserrat Alguacil

L'etapa d'Educació Infantil, malgrat no ser obligatòria, representa, per a la majoria de nens i nenes del nostre país, l'entrada a l'escola; per això és important una intervenció psicopedagògica intensa i eficaç que faciliti l'adaptació i evolució escolar de l'infant i de les seves famílies a l'entorn escolar.

Entre les funcions psicopedagògiques, en la primera etapa de l'ensenyament, podem assenyalar, entre altres, les següents: prevenir i detectar dèficits que puguin influir en l'aprenentatge escolar; contribuir a l'adaptació dels infants en el nou context escolar; acollir les famílies i integrar-les en la dinàmica del centre escolar; mantenir contactes amb els diferents serveis educatius, socio-sanitaris i locals; promoure un caràcter preventiu i compensador per a aquells nens que ho necessitin; assessorar les famílies sobre la primera infància i desenvolupar programes específics per a facilitar l'adaptació personal, social i acadèmica.

En definitiva, l'actuació psicopedagògica ha de contribuir, de manera substancial, a una escolarització de qualitat en els primers anys de vida de l'infant.

1. La importància de l'actuació psicopedagògica en l'etapa d'Educació Infantil

L'etapa d'Educació Infantil (E I), malgrat no ser obligatòria, comporta, per a la majoria de nens i nenes del nostre país, l'entrada a l'escola; per això és important una intervenció psicopedagògica intensa i eficaç que faciliti l'adaptació i evolució escolar de l'infant i de les seves famílies

a l'entorn escolar. Un bon inici escolar possibilitarà una adequada vinculació a la vida escolar i acadèmica (Alguacil, M. i Vicente, A., 2008).

Els estudis i treballs científics actuals, tant des de la pedagogia com des de la psicologia, reconeixen que és en els dos cicles de l'EI, és a dir, durant els sis primers anys de vida, quan es realitzen funcions tan significatives com la construcció de les estructures neuropsíquiques elementals, l'organització dels primers contactes amb el món, l'elaboració de la pròpia noció d'identitat, l'adquisició de la confiança a partir de les relacions afectives, l'adquisició de les primeres informacions i conceptes procedimentals aptitudinals i normatius i, la socialització. Aquestes recerques avalen la l'oportunitat d'una actuació psicopedagògica capaç d'estimular els aprenentatges, de prevenir dificultats i de detectar handicaps.

Per altra banda, la intervenció psicopedagògica també està subjecta a la legislació, que, a la vegada, respon a les demandes socials, de tal manera que, entre les funcions psicopedagògiques, en l'EI destaca la necessitat de promoure la integració de tots els infants o l'orientació a les famílies (Soler Prats, 2004).

Entenem que la intervenció psicopedagògica en l'EI comporta un ajut constant en el procés de reflexió i actuació de l'acció docent i familiar.

2. Àmbits d'acció psicopedagògia en l'Educació Infantil

La intervenció psicopedagògica en l'EI s'articulària a partir de cinc grans àmbits d'actuació:

- *Actuació en relació al PAT*
El Departament d'Orientació és el responsable de dissenyar i coordinar l'actuació tutorial que ha d'incloure l'etapa d'EI (Riart, 2006a).
L'actuació psicopedagògica ha d'estar en consonància amb el PEC (Projecte Educatiu de Centre), amb el PCC (Projecte Curricular de Centre) i amb el PAT (Pla d'Acció Tutorial). Així, si una escola té per objectiu que els seus alumnes aprenguin habilitats cognitives per a aprendre a pensar, voldrà dir que l'escola se centrarà en una metodologia que proporcioni als seus alumnes recursos, estratègies i procediments que ho facin possible. Per

tant, el psicopedagog o psicopedagoga ha de plantejar-se com col·laborar en aquesta funció.

El PAT recull diferents aspectes de manera progressiva i assegura la formació integral de l'alumnat des de la primera etapa educativa fins a l'última; així, per exemple, entre altres, s'ha d'ocupar del foment de l'autonomia i de l'autocontrol, de la formació en valors, de la convivència i de la creació d'estratègies i hàbits d'aprenentatge i estudi.

- *Actuació amb els alumnes*

La diversitat dels infants que aollim a les nostres aules fa imprescindible una intervenció psicopedagògica adaptada a les situacions de cada nen (Riart, 2006b). Aquesta intervenció amb els alumnes d'EI se situa en dos nivells: per una banda, individual i per una altra col·lectiu.

L'observació dels diferents grups classe, l'assessorament als mestres tutors i als especialistes, la passació de proves psicomètriques grupals, entre altres accions, ajuden, sens dubte, a obtenir una educació més ajustada a les característiques dels alumnes i a les especificitats del centre educatiu.

A nivell individual, l'avaluació psicopedagògica d'un alumne en concret contribueix al coneixement més ajustat de l'infant i, conjuntament amb les informacions recollides pels altres professors, per la família i per altres especialistes o serveis, contribueix a un millor diagnòstic i, per tant, a una intervenció més eficaç.

És necessari remarcar, però, que, en parlar de diversitat, no ens referim únicament als infants amb necessitats educatives específiques, sinó que avui sabem que la combinació de diferents tipus de capacitats produeix estils cognitius diferents en cada persona. Psicòlegs, com Daniel Goleman, reivindicant la intel·ligència emocional, o Howard Gardner (1983), amb la seva teoria de les intel·ligències múltiples, constaten que la brillantor acadèmica no ho és tot. Hi ha gent de gran capacitat intel·lectual però incapaç de, per exemple, triar bé els seus amics; altrament, algunes persones amb baixos resultats escolars triomfen en el món professional o en la seva vida personal. Cada ésser humà té una combinació única de diferents tipus d'intel·ligència i

aquest és un desafiament educatiu fonamental. L'escola ha de ser capaç d'incorporar aquests diversos interessos i capacitats.

- *Actuació amb els docents*

La hiperactivitat, el dèficit d'atenció, la superdotació, la dislèxia, les dificultats logopèdiques, la depressió infantil... són algunes de les particularitats que pot trobar un mestre a la seva aula. La intervenció psicopedagògica, com a suport al docent, permet un diagnòstic i una actuació per tal de prevenir dificultats greus i assegurar una millor acomodació i progressió escolar.

A més, les situacions dels menors fan necessària, de vegades, una orientació del psicopedagog; ens referim, per exemple, a famílies procedents d'altres cultures, a infants que viuen en el marc d'una família desestructurada o als nens i a les nenes procedents de l'adopció (Alguacil i Pañellas, 2008).

La formació dels mestres, l'assessorament per a atendre millor el seu grup classe, l'ajut per a implementar programes concrets a l'aula com, per exemple, per a aprendre a pensar, per a augmentar la creativitat o per a desenvolupar habilitats socials, el treball conjunt amb les famílies, la derivació a serveis especialitzats, l'orientació per a treballar a l'aula aspectes com la gelosia, l'educació per a la finitud, etc., formen part de la intervenció psicopedagògica respecte al tutor d'educació infantil.

- *Actuació amb les famílies*

Els pares i els educadors necessiten comunicar-se i compartir responsabilitats per a afavorir la formació completa dels infants. En aquest sentit, destaquen les conclusions d'algunes recerques sobre els beneficis de la col·laboració dels pares amb la institució educativa (Pañellas i Alguacil, 2008). La participació dels pares en la vida escolar sembla tenir conseqüències beneficioses en la dinàmica família-escola, en el rendiment escolar, en l'evolució afectiva dels nens i de les nenes, proporcionant-los una major autoestima en les relacions progenitors-fills i té també efectes molt positius en els mateixos docents. Finalment, la col·laboració família i col·legi aporta un major compromís amb l'entorn (Vila Mendiburu, 1998).

La sintonia entre els dos àmbits vitals de l'alumne (família i escola), a més de generar confiança entre els pares i els equips educatius, estimula la idea que l'infant es troba en dos espais diferents però complementaris (Lacasa, 2001; Kim i Rohner, 2002; Forest i García Bacete, 2006).

La intervenció psicopedagògica en relació amb les famílies esdevé, sens dubte, un factor importantíssim per al foment de la qualitat educativa. Aquí també podem distingir dos apartats diferents:

Per una banda, l'EI no significa únicament l'acollida de nens i de nenes a l'escola, sinó que representa també la primera relació família-escola (llevat que ja s'hagin escolaritzat germans més grans). La creació i dinamització d'espais que orientin els pares en aspectes relatius a l'educació dels seus fills no comporta únicament conseqüències positives en el fet de donar elements de reflexió als pares, que repercuteixen en els infants, sinó que, a més, ajuda a acostar les famílies als centres educatius i a despertar el sentit de pertinença a la comunitat educativa.

Per altra banda, també la relació estreta amb les famílies de nens amb necessitats educatives especials o amb aquells que, per diferents motius, necessiten una atenció concreta és una de les tasques psicopedagògiques vitals en l'educació infantil, ja que marcarà la pauta de col·laboració família-escola.

- *Coordinació amb altres serveis*

En el món actual, l'educació, moltes vegades, no depèn únicament de l'escola i de les famílies, sinó que cada vegada hi intervenen més serveis tècnics, com els EAPS, el CSMIJ, els centres d'estimulació primerenca, els centres d'atenció primària, diferents centres terapèutics, etc. Només un estret contacte amb els diferents serveis i professionals pot assegurar que tots els esforços vagin orientats en la mateixa direcció i, a més, contribueix a un major coneixement dels infants i a una actuació escolar més coordinada i adequada.

3. LÍNIES DE FUTUR: OBJECTIUS PSICOPEDAGÒGICS EN L'ETAPA D'EDUCACIÓ INFANTIL

La intervenció psicopedagògica en la primera etapa escolar, de cara al futur, es podria concretar a partir dels objectius següents: (Alguacil 2006: 117ss)

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
Prevenir i detectar dèficits que puguin influir en l'aprenentatge escolar.	<ul style="list-style-type: none"> * Constatar l'evolució psicomotora de l'alumnat d'EI. * Verificar el nivell d'expressió verbal. * Comprovar la seva maduració.
Realitzar observacions sistemàtiques de les conductes dels escolars quan es consideri adient.	<ul style="list-style-type: none"> * Avaluar les aptituds i capacitats de l'infant. * Valorar l'evolució del nen o de la nena respecte als objectius propis de l'EI. * Estimar el nivell d'integració a l'escola.
Contribuir a la integració dels infants en el nou context escolar.	<ul style="list-style-type: none"> * Ajudar l'alumne en la familiarització amb la seva aula, amb el pati, amb els espais comuns i amb l'escola en general. * Afavorir el coneixement mutu dels nens i de les nenes. * Facilitar l'acceptació de les diferències individuals que cada infant presenta. * Canalitzar la integració dels infants amb necessitats educatives especials. * Contribuir a l'adaptació dels infants procedents d'altres cultures.

<p>Orientar els docents en l'elaboració de les adequacions curriculars necessàries, ajudar en la seva implementació i fer el seguiment corresponent.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Dissenyar, juntament amb el tutor de l'aula i altres professors, les adequacions curriculars, programant objectius adients i activitats sistemàtiques perquè l'infant pugui expressar-se, comunicar-se i evolucionar en els àmbits cognoscitiu, afectiu i psicomotor, promovent l'experimentació i l'aprenentatge significatiu. * Proporcionar eines perquè l'alumne pugui autoavaluar-se. * Afavorir l'adquisició d'hàbits d'autonomia i d'autocontrol. * Establir situacions en què s'afavoreixi la relació amb altres infants i adults de l'escola. * Assessorar els tutors i professors d'EI sobre diferents aspectes relacionats amb la intervenció psicopedagògica dels infants.
<p>Col·laborar en la creació d'un clima adequat que faciliti el desenvolupament de valors ètics tot fomentant la convivència.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * A partir del PAT, promoure valors ètics entre els escolars des de la primera etapa. * Treballar transversalment valors com la cooperació, la tolerància, el respecte, l'esforç, etc.
<p>Acollir les famílies i integrar-les en la dinàmica del centre escolar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Establir dinàmiques de contacte família-escola. * Promoure activitats per a integrar els pares en la vida escolar.
<p>Mantenir contactes amb els diferents serveis educatius, socio-sanitaris i locals.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Mantenir canals de comunicació amb els altres professionals que atenen els alumnes.
<p>Promoure un caràcter preventiu i compensador per a aquells nens que ho necessitin.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Establir activitats preventives i compensatòries per a aquells nens i nenes que ho requereixin. * Ajudar en la diversificació del currículum i de la programació de l'aula.

Assessorar les famílies sobre la primera infància.	<ul style="list-style-type: none"> * Comentar amb les famílies, a través de diferents espais i activitats, aquells aspectes que caracteritzen els infants de 0 a 6 anys. * Orientar els pares sobre les necessitats dels nens i de les nenes.
Desenvolupar programes específics per a facilitar l'adaptació personal, social i acadèmica.	<ul style="list-style-type: none"> * Assessorar sobre programes per a reforçar activitats d'ensenyar a pensar (per exemple, el PAI o la filosofia 3-18). * Orientar en la implementació de programes específics d'habilitats socials i d'autoestima.
Ajudar en la promoció de l'educació per a la salut i el respecte al medi ambient.	<ul style="list-style-type: none"> * Contribuir a establir hàbits higiènic-sanitaris amb els nens i les nenes. * Col·laborar en la formació ecològica dels infants.

En conclusió, queda molt lluny aquella visió del mestre tancat a la seva aula. L'escola és un espai de convivència que ha de ser capaç de donar resposta a les necessitats de la societat actual i, per a fer-ho, ha de comptar amb els màxims efectius possibles, entre els quals es troba el psicopedagog o la psicopedagoga.

L'escola ha de ser un lloc acollidor i estimulador per a tots els infants i les seves famílies. Un espai de vida on sigui possible estimar el coneixement, emocionar-se davant una obra d'art o conversar sobre temes d'interès. En definitiva, ha de tenir per objectiu, tal com assenyalava *l'Informe Delors (1996)*, ensenyar a aprendre, a fer, a conèixer i a ser. Aquest objectiu es refereix, òbviament també, a l'etapa d'EI. Malaguzzi va fer una tasca admirable, dignificant l'educació infantil més enllà de la seva tasca assistencial, reivindicant la importància d'una escolarització de qualitat en els primers anys de vida de l'infant.

REFERÈNCIES

- ALGUACIL, M. (2006). «La tutoría en la Educación Infantil» en GALLEGO S. y RIART J. (coord.): *La tutoría y la orientación en el siglo XXI: nuevas propuestas*. Barcelona: Octaedro, pàg. 117-125.
- ALGUACIL, M. i PAÑELLAS, M. (2008). «Estudio sobre las necesidades de soporte y de formación de los maestros que acogen en sus aulas niños y niñas adoptados». *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 1, 4, 119-132.
- ALGUACIL, M. i VICENTE, A. (2008). Escuela y acogida. *Aula de Innovación Educativa*. Nº 172, 13-15.
- FOREST, C. i GARCÍA BACETE, F. J. (2006). *Comunicación cooperativa entre la familia y la escuela*. Valencia: NauLibres.
- KIM, K. i ROHNER, R. P. (2002). Parental warmth, control, and involvement in schooling. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33, 127-140.
- LACASA, P. (2001). «Entorno familiar y educación escolar: la intersección de dos escenarios educativos» en COLL, C., PALACIOS, J. i MARCHESI, A. (comp.). *Desarrollo psicológico y educación. 2. Psicología de la educación escolar*. Madrid: Alianza Editorial.
- PAÑELLAS, M. i ALGUACIL, M. (2008). «La participación de las familias en los institutos públicos de Educación Secundaria Obligatoria de Barcelona y provincia: la comunicación» en *Psicología de la educación, un lugar de encuentro*. Oviedo: Universidad de Oviedo.
- GALLEGO, S. y RIART J. (coord.) (2006). *La tutoría y la orientación en el siglo XXI: nuevas propuestas*. Barcelona: Octaedro.
- RIART, J. (coord.) (2007). *Manual de tutoría y orientación en la diversidad*. Madrid: Pirámide.
- SOLER PRATS, J. M. (2004). «Intervenció psicopedagògica en les relacions família-escola». *Àmbits de Psicopedagogia*, 10, 19-24.
- VILA MENDIBURU, I. (1998). *Familia, escuela y comunidad*. Barcelona: Universidad de Barcelona: Horsori.

RESUMEN

La etapa de Educación Infantil, a pesar de no ser obligatoria, supone para la mayoría de niños y niñas de nuestro país la entrada a la escuela, por eso es importante una intervención psicopedagógica intensa y eficaz que facilite la adaptación y evolución del menor y de sus familias al entorno escolar.

Entre las funciones psicopedagógicas en la primera etapa de la enseñanza podemos señalar, entre otras: prevenir y detectar déficits que puedan influir en el aprendizaje escolar; contribuir a la adaptación de los niños al nuevo contexto escolar; acoger a las familias e integrarlas en la dinámica del centro escolar; mantener contactos con diferentes servicios educativos, socio-sanitarios y locales; promover un carácter preventivo y compensador para aquellos niños que lo necesiten; asesorar a las familias sobre la primera infancia; y desarrollar programas específicos para facilitar la adaptación personal, social y académica.

En definitiva, la actuación psicopedagógica ha de contribuir, de forma substancial, a una escolarización de calidad en los primeros años de vida del niño.

ABSTRACT

Though not compulsory, Early Childhood Education is for many children in our country their entrance into school. For this reason, an intense, efficient psychopedagogical intervention is important to help children and their families in their adaptation to and evolution in the school setting.

Among others, the psychopedagogical functions in this first educational stage are to prevent and detect deficits that may influence academic learning; contribute to the children's adaptation to their new school context; welcome families and integrate them into the dynamics of the school centre; have contact with different educational, social and health care, and local services; promote prevention and compensation for the children that need this; provide guidance to families about early childhood; develop specific programmes to enable personal, social and academic adaptation.

In short, the psychopedagogical intervention has to substantially contribute to quality schooling during the first years of life.